

GRGA NOVAK

(1888—1978)

Nestor jugoslovanskih arheologov, dolgoletni redni in častni predsednik Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti, dopisni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti, univ. prof. dr. Grga Novak je umrl 6. septembra 1978 v 91. letu starosti. Uredništvo Arheološkega vestnika se spominja zaslužnega stanovskega kolega z vso dolžno pieteto in hvaležnim spominom na vse, kar je dal naši znanosti.

S slovenskimi starožitnostmi so Grgo Novaka spajali strokovni interesi, izraženi v širokem zanimanju povezanem z zgodovino Jadrana in plovbe po njem. To zanimanje se kaže v zapovrstnih člankih, objavljenih v *Jadranski straži* (1926 in 1927) posebej za grško obdobje (Stari Grci na Jadranskem moru, *Rad JAZU* 322, 1961, 145 ssl) in za neolitik s samoniklo hvarsko kulturo, ki jo je prof. Novak odkril v Grapčevi špilji (*Prethistorijski Hvar*, Zagreb 1955). Enako blizu so mu bili tudi mlajši historični dogodki, v katerih smo doživljali z Dalmacijo isto politično usodo (*Le régime français à Split in sestavek Le mouvement illyrien et la Dalmatie*) ali pa bili pod vplivom istih kulturnih tokov (*Topografija i etnografija rimske provincije Dalmacije*). Posebej važna je za srednji vek širšega jadranskega prostora njegova disertacija z naslovom *Slaveni i Venecija*, kjer je vseobsežno podal na eni strani razvoj slovanske poselitve vzhodno-jadranske obale in na drugi strani rast Benetk ob prvotnih nesoglasjih z Bizancem in kasneje z rastočimi dalmatinskimi mesti. Slednja vprašanja je nato razčlenil v monografijah o Splitu (I, 1957; II, 1961; III, 1967), Visu, Hvaru in študijah o Dubrovniku, Bribiru, Zadru ter v dveh izčrpnih knjigah (*Prošlost Dalmacije*), kjer so mnoga dejstva povezana z zgodovinskimi dogodki, ki so bodisi neposredno ali posredno vplivali tudi na tok dogodkov v zgornjem Jadranu in v Vzhodnih Alpah. Močno zanimiva je za nas njegova poslednja monografija *Povijest Istre od najstarijih vremena do danas*, ki jo je pripravlil v rokopisu tik pred smrtjo. Ta celostna in po obsegu kapitalna zgodovinska obravnava preteklosti Istre nazorno spričuje širok interes prof. Grge Novaka tudi za probleme iz minulosti slovenskega prostora, kolikor je bil ta povezan z morjeplovstvom.

Grga Novak pa je pomenil mnogo tudi kot organizator znanstvene misli v Jugoslaviji. Veliki projekti, ki so jih v šestdesetih letih sprožile združene akademije SFRJ prek posebnih medakademijskih odborov, so bistveno preusmerile poprejšnje atomizirano proučevanje starožitnosti naših narodov in narodnosti. Veliki projekti so tudi v Sloveniji strnili individualna prizadevanja na nekaterih področjih, tako delo na Arheološki karti, ki je s pomočjo dodatnih virov in spodbud s strani Raziskovalne skupnosti Slovenije obrodilo sad v samostojni publikaciji *Arheološka najdišča Slovenije*, Ljub-

ljana 1975. Podobno je oživel delo na proučevanju limesa, odnosno kasnoantičnih zapornih zidov na Krasu, predstavljeno na mednarodnem kongresu proučevalcev limesa 1961, ki se je začel v Celju, kjer je prof. Novak kot predsednik podal tudi smernice prihodnje dejavnosti. Prav tako je Grga Novak v Osijeku leta 1964 povzel na sestanku jugoslovanskega medakademijskega odbora za limes naše vedenje o teh vprašanjih. Svoje zanimanje za delo na tem področju je izrazil tudi leta 1971, ko je ob izidu prvega zvezka *Claustra Alpium Iuliarum* osebno čestital izdajateljem. Enako zavzeto je spremljal delo *Tabula imperii Romani*, katere list K 34, ki obsega Balkanski polotok, je izšel prav v dneh pred njegovo smrtjo.

Navedeni pogledi in stiki s slovensko arheologijo niso ne edini ne naključno izbrani; povezav s prof. Grgo Novakom smo imeli nešteto. Med njimi je vsekakor potrebno poudariti nesebično povabilo prof. Josipu Korošcu, našemu predanemu učitelju na ljubljanski arheološki stolici, da prevzame nekatera izkopavanja v Dalmaciji. Tako so daleč najpomembnejša za prazgodovino Dalmacije postala ravno Koroščeva odkritja in raziskovanja najstarejših neolitskih faz v Danilu pri Šibeniku, najdišču, ki je postalo z imenom celó nosilna oznaka za mlajšekamenodobno kulturno stopnjo, katere gospodarsko osnovo je dajala vzreja drobnice. Drugo najdišče, na katerem se je razvila živahna menjava, je bil legendarni Bribir, kjer je vodil proučevanje prof. S. Gunjača. Kot rečeno je v obeh primerih vzpodbudil izmenjavo med slovenskimi in dalmatinskimi arheološkimi ustanovami prav prof. Novak. Čeprav so odkritja v Danilu direktno posegala v njegovo strokovno področje, jih je širokogrudno podprl z veliko vnemo, kar najbolje osvetljuje njegovo ljubezen do znanosti, hkrati pa silno človečnost in toplino v odnosih do ljudi, sodelavcev.

Osebnosti prof. Grga Novaka so se pokazale v mnogih primerih, bodisi na svetovnem kongresu prazgodovinarjev leta 1971 v Jugoslaviji ali na kolokvijih SAD, ki jim je zelo rad osebno prisostvoval. Zmeraj je poiskal za vsakogar primerno besedo in strokovno napotilo. Pri tem mu je njegov izreden spomin za obraze in ljudi pridobil vedno nove občudovalce. Vendar je sam znal najbolje spremeniti zaverovanost v ustrezno prijateljstvo, ki je temeljilo na skupni strokovni osnovi. Tako je vtikal sebe v arheologijo na Hrvaškem in v Jugoslaviji ter si pridobil trajne zasluge za njen napredek. To pa je tudi poročilo, da bo spomin na prof. Novaka neminljiv.

Peter Petru